

УДК 347.91

Ганна Маруніч,аспірант кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ

«ЗАТЯГУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ» ТА «ЗЛОВЖИВАННЯ ЦИВІЛЬНИМИ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ»: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Стаття присвячена встановленню співвідношення понять «затягування цивільного процесу» та «зловживання цивільними процесуальними правами». Автор аналізує наявні наукові підходи до поняття «зловживання цивільними процесуальними правами» та узагальнює його ознаки. На підставі проведеного дослідження формулюється авторська дефініція затягування цивільного процесу, встановлюється коло суб'єктів затягування цивільного процесу, визначається його мета та форми здійснення, виявляються спільні й відмінні риси затягування цивільного процесу та зловживання цивільними процесуальними правами.

Ключові слова: зловживання цивільними процесуальними правами, затягування цивільного процесу, розумні строки, суд, учасники цивільного процесу, особи, які беруть участь у справі.

Постановка проблеми. Гарантоване Конституцією України право кожного на судовий захист передбачає можливість особи, права, свободи чи інтереси якої порушені, невизнані або оспорені, отримати законне та обґрунтоване судове рішення впродовж встановленого законом строку. Саме по собі звернення до суду без своєчасного вирішення спору по суті призводить до вихолощення цього конституційного принципу, оскільки жодним чином не гарантує реальний захист порушених, невизнаних і оспорених прав, свобод та інтересів.

Нині проблема забезпечення своєчасності розгляду справ у порядку цивільного судочинства є надзвичайно актуальною, оскільки розгляд справ у строки, передбачені ст. 157 ЦПК України, на жаль, відбувається рідко. До порушення строків розгляду справ призводить затягування цивільного процесу його учасниками, яке стає можливим через недосконалість цивільного процесуального законодавства.

Затягування цивільного процесу може здійснюватися, зокрема, шляхом зловживання процесуальними правами особами, які беруть участь у справі. Вказані поняття хоча й є суміжними, проте мають між собою низку відмінностей, виявлення яких є необхідним етапом у теоретичному дослідженні поняття «затягування цивільного процесу» з метою подальшого ефективного вдоскона-

лення цивільного процесуального законодавства.

Аналіз останніх досліджень. Проблема затягування цивільного процесу на науковому рівні детально не досліджувалась. Вітчизняні і зарубіжні представники юридичної науки приділяли увагу суміжним із затягуванням процесу поняттям, наприклад: строкам розгляду цивільної справи, зловживанню процесуальними правами, проблемам реалізації принципів цивільного процесу. Вказані питання висвітлювалися в роботах таких учених, як: О. В. Андрійчук, С. С. Бичкова, Є. В. Васьковський, Я. В. Грель, В. П. Грибанов, О. М. Єрмаков, В. В. Комаров, В. В. Резнікова, О. Я. Рогач, Н. Ю. Сакара, А. В. Смітюх, О. С. Фонова, С. Я. Фурса, Н. А. Шебанова, М. Й. Штефан, К. С. Юдельсон, А. В. Юдін та ін.

Наукові висновки вказаних учених взяті за основу під час аналізу поняття «затягування цивільного процесу», встановлення його сутнісних ознак та співвідношення з поняттям «зловживання цивільними процесуальними правами».

Метою статті є визначення співвідношення понять «затягування цивільного процесу» і «зловживання цивільними процесуальними правами».

Виклад основного матеріалу. Поняття затягування цивільного процесу на законо-

давчому рівні не закріплено, що, вважаємо, є значним упущенням. Ч. 3 ст. 27 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) закріплює тільки загальне правило щодо обов'язку осіб, які беруть участь у справі, добросовісно здійснювати свої процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки. Лише у п. 14 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 5 від 12.06.2009 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду» зазначено, що неподання чи несвоєчасне подання доказів без поважних причин, яке спрямовано на затягування процесу, може бути розцінено судом як зловживання процесуальними правами, що має бути мотивовано в судовому рішенні [1].

Таким чином, Верховний Суд України розглядає затягування процесу у контексті зловживання процесуальними правами. Проте вказані поняття мають між собою низку відмінностей, що мають бути враховані в процесі удосконалення цивільного процесуального законодавства в цій частині.

На нашу думку, з огляду на недослідженість поняття «затягування цивільного процесу», для його розуміння передусім варто проаналізувати наявні наукові підходи до визначення дефініції «зловживання процесуальними правами».

По-перше, необхідно відзначити наявність двох підходів до розуміння поняття «зловживання процесуальними правами», перший з яких заперечує наявність зловживань процесуальними правами взагалі, а інший – визначає інститут зловживання процесуальними правами об'єктивно зумовленим та цілком властивим процесуальному праву [2, с. 32]. Підтримуючи другий підхід, вважаємо за необхідне зупинитись на аналізі поняття «зловживання процесуальними правами» саме в його межах.

Так, Є. В. Васьковський розглядав зловживання процесуальним правом як неприпустиме здійснення права, що спрямоване проти правильного, своєчасного розгляду і вирішення справи або веде до край несправедливих результатів для противної сторони [3, с. 669].

Я. В. Грель, приєднуючись до позиції Є. В. Васьковського, додає, що таке неприпустиме здійснення права звернено також проти рівноправності сторін [4, с. 10].

На думку А. В. Юдіна, зловживання правом у цивільному процесі є протиправною шкідливою процесуальною дією (бездіяльністю) недобросовісної управненої особи, спрямованою проти інтересів правосуддя та процесуальних прав інших учасників проце-

су, що є окремим різновидом цивільного процесуального правопорушення [5, с. 57].

Як зазначає Н. О. Шебанова, зловживання процесуальними правами часто ототожнюється з практикою затягування процесу і розглядається як різновид дій чи поведінки сторони, що перешкоджає судовому розгляду. Серед видів зловживань процесуальними правами автор виділяє зловживання процедурою вирішення спору (яке включає «зловживання правом на позов» та «зловживання правом на захист») і зловживання окремими процесуальними правами [6, с. 49].

З погляду О. Я. Рогача, зловживання процесуальними правами можна визначити як недобросовісне здійснення особою права на судовий захист, використання стороною судового процесу цього права не відповідно до призначення процесу [7, с. 148].

А. В. Смітюх зазначає, що зловживання процесуальними правами полягає в їх недобросовісному використанні, яке можна кваліфікувати через критерій відсутності серйозного законного інтересу, тобто легітимного прагнення до захисту своїх прав від порушень, викладених у позові (скарзі, заяві), або легітимного прагнення до отримання певних переваг, передбачених процесуальним законом [8, с. 57].

В. В. Резнікова, розглядаючи зловживання процесуальними правами у господарському судочинстві, визначає його як діяння, що полягає у реалізації суб'єктами господарського процесу наданих їм процесуальним законом прав та повноважень всупереч їх призначенню, з протиправною заінтересованістю, що призводить до завдання шкоди як публічним, так і приватним інтересам шляхом утруднення чи унеможливлення досягнення завдань господарського судочинства [2, с. 35].

Серед ознак зловживання процесуальними правами В. В. Резнікова виділяє такі: зловживати процесуальними правами можуть лише особи, які беруть у справі та наділені відповідними процесуальними повноваженнями; наявність недобросовісної поведінки в діях осіб, які зловживають процесуальними правами; наявність прихованої мети зловживання такими правами, що тісно пов'язана з прямим умислом; наявність інтересу учасника судового процесу, який зловживає правом, оцінюючи відповідну поведінку. Суб'єктами зловживання процесуальними правами, на її думку, є сторони, треті особи, прокурор, представники сторін, судовий експерт, посадові особи, а також суд (судді) [2, с. 36]. Водночас вважаємо за потрібне зазначити суперечливість вищезазначених суджень науковця, оскільки серед суб'єктів зловживан-

ня процесуальними правами вказані й особи, які сприяють здійсненню судочинства, тоді як, характеризуючи ознаки вказаного поняття, автор обмежує коло суб'єктів зловживання процесуальними правами особами, які беруть участь у справі та наділені відповідними процесуальними повноваженнями.

З погляду О. В. Бобровника, «практично всі особи, які беруть участь у справі, можуть зловживати наданими їм процесуальними правами, що негативно позначається на діяльності судів різних інстанцій, які змушені неодноразово переглядати одну й ту саму справу» [9, с. 28].

Таким чином, на підставі наведених визначень можна виділити загальні ознаки зловживання цивільними процесуальними правами: це недобросовісна реалізація прав особами, які беруть участь у справі; така реалізація суперечить завданням цивільного судочинства; зловживання процесуальними правами спрямоване на порушення як публічних, так і приватних інтересів; воно може здійснюватися у вигляді дій або бездіяльності, як умисно, так і з необережності.

Водночас затягування цивільного процесу має низку особливостей, які полягають у такому. Перш за все, якщо зловживання процесуальними правами здійснюється виключно особами, які беруть участь у справі, то коло суб'єктів затягування цивільного процесу є значно ширшим і охоплює також суд та інших учасників цивільного процесу (окрім судового розпорядника та особи, яка надає правову допомогу).

Враховуючи, що цивільні процесуальні правовідносини можуть існувати виключно у вигляді правових відносин [10, с. 228], можливість суб'єктів цивільного процесу затягувати його обумовлюється їх процесуальними правами та обов'язками. Із цього випливає, що у разі відсутності в особи передбачених законом прав або обов'язків, здійснення або ухилення від виконання яких можуть впливати на розумний строк розгляду справи, суб'єктом затягування цивільного процесу вона бути не може. Аналіз норм чинного ЦПК України дає змогу дійти висновку, що права та обов'язки судового розпорядника (ст. 49 ЦПК України) та особи, яка надає правову допомогу (ст. 56 ЦПК України), не дають вказаним особам можливості змінювати тривалість розгляду справи, що виключає їх зі складу суб'єктів затягування цивільного процесу.

Суд є обов'язковим суб'єктом цивільного процесу, на якого згідно з Конституцією України безпосередньо покладаються обов'язки зі здійснення правосуддя. Загальна норма ст. 124 Конституції України деталізується у відповідних статтях ЦПК Укра-

їни, що закріплюють повноваження, права та обов'язки суду під час розгляду цивільних справ. Саме на суд покладається виконання завдань цивільного судочинства, в тому числі й у частині своєчасного розгляду та вирішення цивільних справ.

Згідно з інформаційним листом Верховного Суду України «Щодо перевищення розумних строків розгляду справ» від 25.01.2006 № 1-5/45, з огляду на рішення Європейського суду з прав людини, у цивільних справах перебіг провадження для цілей ст. 6 Конвенції розпочинається з моменту пред'явлення позову і закінчується ухваленням остаточного рішення у справі.

Критерії оцінювання розумності строку розгляду справи є спільними для всіх категорій справ (цивільних, господарських, адміністративних чи кримінальних). Це – складність справи, поведінка заявника та поведінка органів державної влади (насамперед, суду). Відповідальність держави за затягування провадження у справі, як правило, настає в разі нерегулярного призначення судових засідань, призначення судових засідань з великими інтервалами, затягування під час передання або пересилання справи з одного суду до іншого, невжиття судом заходів для дисциплінування сторін у справі, свідків, експертів [11].

До повноважень суду під час здійснення правосуддя належить як вирішення питання про відкриття провадження у справі, так і керування ходом цивільного процесу відповідно до ч. 2 ст. 160 ЦПК України. При цьому законодавцем встановлено конкретні строки, в межах яких має бути здійснена відповідна процесуальна дія як судом, так й іншими учасниками цивільного процесу.

З огляду на викладене, обов'язок суду забезпечувати своєчасний розгляд цивільної справи забезпечується двома шляхами: своєчасним і добросовісним виконанням власних повноважень і контролем за належним виконанням учасниками цивільного процесу їхніх процесуальних обов'язків, а також не зловживанням цивільними процесуальними правами особами, які беруть участь у справі.

Враховуючи, що розгляд цивільної справи неможливий без участі суду, а його дії або бездіяльність прямо впливають на розумний строк розгляду справи, суд є суб'єктом затягування цивільного процесу.

Обсяг процесуальних прав та обов'язків осіб, які беруть участь у справі, а також їхня юридична заінтересованість у її розгляді дозволяють віднести їх до суб'єктів затягування цивільного процесу.

Так, сторони та треті особи відповідно до ст. 27 ЦПК України наділені колом змагаль-

них прав, а сторони та треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, наділені також диспозитивними правами, передбаченими ст. 31 ЦПК України. Реалізація вказаних прав в окремих випадках може мати наслідком відкладення розгляду справи або оголошення перерви у її розгляді.

До процесуальних обов'язків осіб, які беруть участь у справі, зокрема, належать: загальний обов'язок добросовісно користуватись наданими їм процесуальними правами; обов'язок прибувати у судові засідання або повідомляти причини своєї неявки; обов'язок довести ті обставини, на які особа, яка бере участь у справі, посилається як на підставу своїх вимог і заперечень.

Неналежне виконання будь-якого із цих обов'язків може мати наслідком відкладення розгляду справи або оголошення перерви у її розгляді, порушення розумних строків розгляду справи і затягування цивільного процесу.

Участь осіб, які сприяють здійсненню цивільного судочинства (а саме, свідка, експерта, спеціаліста, перекладача), спрямована на забезпечення здійснення правосуддя в межах наданих їм процесуальним законом прав та обов'язків. Зважаючи на усність судового процесу, явка вказаних осіб у судові засідання є обов'язковою, а забезпечення здійснення правосуддя здійснюється під час особистої реалізації прав та виконання обов'язків. Таким чином, у разі їх неявки у судові засідання повне та об'єктивне з'ясування обставин справи є неможливим, що приводить до відкладення розгляду справи (ст. 170 ЦПК України). Із цього випливає, що порушення своїх процесуальних обов'язків вказаними особами також призводить до порушення строків розгляду справи, що свідчить про те, що вони є суб'єктами затягування цивільного процесу.

По-друге, якщо метою зловживання процесуальними правами може бути як перешкодження своєчасному розгляду справи, так і порушення рівноправності сторін чи прийняття несправедливого рішення, затягування цивільного процесу має на меті виключно перешкодження своєчасному вирішенню справи. У цьому аспекті варто зазначити, що «право на судовий захист із гарантією його здійснення протягом визначеного процесуального строку є не чим іншим, як виконанням конституційно-правової вимоги» [12, с. 32]. Дотримання розумних строків розгляду справи у науковій літературі цілком обґрунтовано вважається складником доступності правосуддя [13, с. 166]. Вказана позиція підтверджується прецедентною практикою Європейського суду з прав людини. Таким

чином, затягування цивільного процесу призводить до порушення конституційного принципу судового захисту, передбаченого ч. 1 ст. 55 Конституції України.

У ч. 1 ст. 157 ЦПК України встановлено граничний строк розгляду цивільних справ, який не може перевищувати двох місяців з дня відкриття провадження у справі, а у справах про поновлення на роботі і про стягнення аліментів – одного місяця. Поряд із цим законодавець встановлює обов'язок розгляду справи у розумний строк, який, на думку науковців, є найкоротшим строком розгляду і вирішення цивільної справи, достатнім для надання своєчасного (без невинуватих зволікань) судового захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів учасників цивільних правовідносин [14, с. 265]. Таким чином, буквально тлумачення вказаної норми дозволяє стверджувати, що розумний строк визначається в межах двох або одного місяця відповідно з урахуванням складності справи, в тому числі кількості доказів, що підлягають дослідженню, тривалості проведення окремих процесуальних дій тощо. Тобто тривалість розгляду справи визначається судом залежно від тих процесуальних дій, які потрібно вчинити у вказаній справі з метою прийняття обґрунтованого і законного судового рішення. У цьому випадку у разі дотримання граничних строків розгляду, передбачених ч. 1 ст. 157 ЦПК України, строк розгляду справи буде розумним, за умови, що відкладення розгляду справи чи оголошення перерви не зумовлено умисними діями учасників цивільного процесу, які не спрямовані на об'єктивне та повне з'ясування обставин справи, або несумлінною діяльністю суду. Інакше розумний строк розгляду справи буде порушений.

Так само порушення розумного строку буде мати місце у разі розгляду цивільної справи строки, що перевищують граничні, регламентовані ст. 157 ЦПК України.

Порушення розумного строку розгляду справи свідчить про несвоечасність її вирішення і завжди є наслідком затягування цивільного процесу в той чи інший спосіб.

Затягування цивільного процесу може здійснюватися у формі як дій, так і бездіяльності. У першому випадку суб'єкт затягування здійснює реалізацію наданих йому процесуальним законом прав з метою перешкодження своєчасному судовому розгляду (наприклад, порушення судом строків відкриття провадження у справі, призначення попереднього судового засідання, видання судового наказу, відкриття апеляційного провадження). У другому випадку суб'єкт ухилятиметься від виконання про-

цесуальних обов'язків, що призводить до неможливості судового розгляду справи (зокрема, неявка у судове засідання відповідача, свідка, неподання доказів на вимогу суду тощо).

Затягування цивільного процесу у вигляді дій здійснюється виключно умисно (як із прямим, так і з непрямым умислом). За наявності прямого умислу суб'єкт затягування усвідомлює можливість настання наслідків у вигляді несвочасного розгляду справи і бажає його настання. Такі дії характерні для осіб, які беруть участь у справі і мають юридичну заінтересованість у її розгляді. За непрямого умислу особа байдуже ставиться до настання наслідків у вигляді несвочасного розгляду справи. На нашу думку, таке ставлення характерне для суду та осіб, які сприяють здійсненню судочинства. Так, порушуючи строки відкриття провадження у справі, суддя усвідомлює той факт, що така бездіяльність призведе до порушення своєчасного розгляду справи, проте свідомо припускає настання цих наслідків. Аналогічним є й ставлення свідка, який, ухиляючись від явки у судове засідання, не бажає відкладення судового розгляду, але усвідомлює цей факт.

У науковій літературі зазначається, що зловживання процесуальними правами може здійснюватися із необережності. З погляду А. В. Юдіна, самовпевнена особа, яка бере участь у справі, передбачає можливість настання негативних наслідків своїх дій (бездіяльності), проте без достатніх для того підстав самонадіяно розраховує на їх відвернення. Так, особа, яка сумнівається в обґрунтованості позовних вимог, передбачає, що суд, швидше за все, ухвалить рішення про відмову у позові, але, тим не менше, заявляє позовну вимогу, розраховуючи на нерозторопність відповідача чи на відсутність у нього необхідних доказів. Прикладом недбалості є неумисне неналежне використання своїх процесуальних прав, коли відповідач не надає позивачу своїх заперечень не з метою затягнути процес, а з огляду на свою неорганізованість, відсутність інтересу до справи тощо [5, с. 19-20].

Що ж стосується затягування цивільного процесу, вважаємо, що, оскільки дії або бездіяльність, які призводять до нього, є цілеспрямованою діяльністю, їх вчинення з необережності виключається.

Водночас затягування цивільного процесу у формі бездіяльності може мати місце і внаслідок об'єктивних причин, які не залежать від волі учасників цивільного процесу або суду. Прикладом цього є порушення строків розгляду справи внаслідок тимча-

сової непрацездатності судді, перебування його у відпустці, тимчасової непрацездатності осіб, які беруть участь у справі, значна завантаженість експерта, що унеможливило своєчасне проведення експертизи, тощо. Однак завантаженість судді не є об'єктивною причиною порушення строків розгляду справи, про що прямо зазначено в абз. 2 п. 7 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» № 11 від 17.10.2014 [15].

З огляду на викладене можна зазначити, що затягування цивільного процесу – це дії або бездіяльність суду, осіб, які беруть участь у справі, інших учасників цивільного процесу (крім судового розпорядника та особи, яка надає правову допомогу), що перешкоджають розгляду цивільної справи впродовж розумного строку.

Ознаками затягування цивільного процесу є: 1) затягування цивільного процесу здійснюється у формі дій та бездіяльності; 2) затягування цивільного процесу може здійснюватися як умисно, так і внаслідок об'єктивних причин; 3) затягування цивільного процесу здійснюється з використанням можливостей, наданих процесуальним законом; 4) наслідком затягування цивільного процесу є порушення розумних строків розгляду справи.

Висновки

Затягування цивільного процесу є поняттям, суміжним із поняттям «зловживання цивільними процесуальними правами». Водночас між цими категоріями наявні відмінності, зокрема, що стосуються кола суб'єктів, мети здійснення, форми вини. Хоча поняття «затягування цивільного процесу» і «зловживання цивільними процесуальними правами» частково збігаються: зловживання процесуальними правами є одним зі способів затягування цивільного процесу. Водночас затягування цивільного процесу може: 1) здійснюватися суб'єктами, які не є суб'єктами зловживання процесуальними правами (зокрема, судом); 2) здійснюватися внаслідок невиконання обов'язків, покладених на суб'єктів цивільного процесу; 3) мати місце з незалежних від волі суб'єктів цивільного процесу обставин.

Проблеми затягування цивільного процесу окремими суб'єктами, а також його наслідки та способи запобігання можуть стати перспективним напрямом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 12.06.2009 // Верховний Суд України : офіц. веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsuen.nsf/\(documents\)/E18BE6A593ADF90DC2257AF4003BF369?OpenDocument](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsuen.nsf/(documents)/E18BE6A593ADF90DC2257AF4003BF369?OpenDocument).
2. Резнікова В. Зловживання процесуальними правами в господарському судочинстві: поняття, ознаки, види / В. Резнікова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – К., 2013. – Вип. 95. – С. 31–36.
3. Васильковский Е. В. Курс гражданского процесса / Е. В. Васильковский. – М. : Изд. Бр. Башмаковых, 1915. – Т. 1. – 691 с.
4. Грель Я. В. Злоупотребление сторон процессуальными правами в гражданском и арбитражном процессе : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.15 «Гражданский процесс, арбитражный процесс» / Я. В. Грель. – Новосибирск, 2006. – 26 с.
5. Юдин А. В. Злоупотребление правами в гражданском судопроизводстве : дис. д-ра юрид. наук : спец. 12.00.15 «Гражданский процесс, арбитражный процесс» / А. В. Юдин. – СПб. : 2009. – 537 л.
6. Шебанова Н. А. Злоупотребление процессуальными правами / Н. А. Шебанова // Арбитражная практика. – 2002. – № 5. – С. 48–52.
7. Рогач О. Я. Зловживання позивачем процесуальним правом при використанні правових механізмів, передбачених ст. 207 ЦПК Цивільного процесуального кодексу України / О. Я. Рогач // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3-1. – С. 148–150.
8. Смітюх А. В. Критерії та механізм кваліфікації зловживання процесуальними правами / А. В. Смітюх // Юридичний радник. – 2006. – № 6. – С. 55–58.
9. Бобровник О. Зловживання процесуальними правами в цивільному процесі / О. Бобровник // Право України. – 2008. – № 7. – С. 27–29.
10. Лукьянова Е. Г. Теория процессуального права / Е. Г. Лукьянова. – М. : Норма, 2003. – 240 с.
11. Щодо перевищення розумних строків розгляду справи: інформаційний лист Верховного Суду України № 1-5/45 від 25.01.2006 / Верховний Суд України. – Режим доступу : www.URL:http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v5_45700-06.
12. Давтян А. Г. Гражданское процессуальное право Германии: Основные институты : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.15 «Гражданский процесс, арбитражный процесс» / А. Г. Давтян. – М., 2002. – 46 с.
13. Сакара Н. Ю. Проблема доступности правосудия у гражданских делах : монография / Н. Ю. Сакара. – Х. : Право, 2010. – 256 с.
14. Цивільне процесуальне право України : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [С. С. Бичкова, І. А. Бірюков, В. І. Бобрик та ін.] ; за заг. ред. С. С. Бичкової. – К. : Атіка, 2009. – 760 с.
15. Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення : Постанова Пленуму Вишого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 11 від 17.10.2014 // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ : офіц. веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2014_rik.html.

Статья посвящена установлению соотношения понятий «затягивание гражданского процесса» и «злоупотребление гражданскими процессуальными правами». Автор анализирует имеющиеся научные подходы к понятию «злоупотребление гражданскими процессуальными правами» и обобщает его признаки. На основании проведенного исследования формулируется авторская дефиниция затягивания гражданского процесса, устанавливается круг субъектов затягивания гражданского процесса, определяется его цель и формы осуществления, выявляются общие и отличительные черты затягивания гражданского процесса и злоупотребления гражданскими процессуальными правами.

Ключевые слова: злоупотребление гражданскими процессуальными правами, затягивание гражданского процесса, разумные сроки, суд, участники гражданского процесса, лица, участвующие в деле.

The article is devoted to establishment of correlation between such definitions as „undue delay of civil process” and „abuse of civil procedural rights”. The author analyses the present scientific approaches to the definition of abuse of civil procedural rights and generalizes its features. Based on the research made the author definition of the undue delay of civil process is formulated, the circle of the subjects of undue delay of civil process is established, its aim and forms are defined and the common and different features between the undue delay of civil process and abuse of procedural rights are revealed.

Key words: abuse of procedural rights, undue delay of civil process, reasonable terms, court, participants of civil proceedings, persons, participating in case.

